

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Вересаев, В.В. Сочинения в четырёх томах. Том 2, 3. «Пушкин в жизни». – М. : Правда. Огонек, 1990.
2. Воробьёв, П.Г. Пословицы и поговорки в художественном творчестве и письмах А. С. Пушкина // Рус. яз. в школе. – 1949. – № 4. – С. 19–29.
3. Жуков, В.П. Словарь русских пословиц и поговорок / В.П. Жуков. – 3-е изд. стереотип. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1966. – 535 с.
4. Маслова, В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – Учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
5. Пушкин, А.С.: школьный энциклопедический словарь. – М.: Просвещение, 1999. – 776 с.
6. Романов, А. Пословицы и поговорки в письмах и произведениях Пушкина / А.Романов. – Русский язык. –№ 07/2002. – М.: Издательский дом «Первое сентября». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200200706>. – Дата доступа : 30.11.2019
7. Трофимович, Т.Г. Историческая грамматика русского языка: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений по филол. специальностям / Т.Г. Трофимович. – Минск: ТетраСистемс, 2011. – 208 с.

FELIKS CZYŻEWSKI (LUBLIN, POLEN), Prof. , dr hab.,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0003-0899-1972

BADANIE SŁOWNICTWA NA POGRANICZU POLSKO-BIAŁORUSKO-UKRAIŃSKIM. UWAGI METODOLOGICZNE

Adnotacja

Zagadnienia metodologiczne w badaniach leksyki na pograniczach słowiańskich stanowią wyzwanie dla językoznawców-dialektologów. Pokazują to dialektolodzy białoruscy i ukraińscy opisujący gwary okolic Brzeźcia i Pińska. Pozostawiając te kwestie odrębnym rozważaniom zwracamy uwagę w niniejszym tekście na postulaty badacze warszawskich językoznawców przedstawione w książce Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe (2018) autorstwa Doroty K. Rembiszewskiej i Janusza Siatkowskiego⁶ (dalej: Rembiszewska, Siatkowski 2018).

Słowa kluczowe: *dialektologia: metodologia badań, pogranicze etniczne i językowe, gwary białoruskie i gwary ukraińskie*

Publikacja jest zbiorem studiów dotyczących wybranych leksemów charakterystycznych dla pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Są to swoiste mini monografie poświęcone słownictwu pogranicza językowego wyznaczonego

⁶ Dorota Krystyna Rembiszewska, Janusz Siatkowski, *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe*, Warszawa 2018, ss. 200.

układem linii horyzontalnych i wertykalnych dzielących obszar znajdujący się po obu stronach państwowej granicy Polski i Białorusi, Polski i Ukrainy. Tak określony obszar dzieli się na trzy odpowiednio mniejsze obszary etniczne. Obszary te stanowiły w przeszłości siedziby dawnych grup plemiennych należących do Słowian zachodnich i Słowian wschodnich. Określone grupy plemienne pierwotnie pozostawały względem siebie w izolacji, a ewolucyjnie zmieniający się język owych wspólnot daje dziś podstawę do wyodrębnienia określonych cech językowych właściwych jednemu spośród dwóch sąsiadujących dialektów. W kolejnych stuleciach na skutek rozszerzających się zasięgów określonych ugrupowań ludnościowych dochodziło często – z przyczyn pozajęzykowych – do przekształcenia pierwotnego układu sąsiedztwa w układ współlistnienia ludności o różnym etnosie. Obecnie z punktu widzenia synchronicznego niełatwo jest rozstrzygać o pierwotnej przynależności etnicznej grupy ludnościowej zamieszkującej pogranicze językowe (pokazuje to dyskusja dialektologów wokół językowej przynależności gwar brzesko-pińskich czy gwar usytuowanych między Narwią na północy a Bugiem na południu okolic Bielska Podlaskiego i Siemiatycz). Jeszcze bardziej złożona staje się ta problematyka, gdy przedmiotem opisu jest leksyka (która, jak wiadomo, pozostaje poza system językowym). Z tego też chociażby względu słownictwo znajdujące się na obszarach pogranicza etnicznego zasługuje na wnikliwą analizę, a jeśli takie badania prowadzą tak wybitni i doświadczeni znawcy gwar słowiańskich, jak Dorota Rembiszewska i Janusz Siatkowski, tym większą wartość poznawczą mogą mieć wyniki ich prac analitycznych.

Przedmiotem analizy językoznawczej prowadzonej przez Autorów omawianej pracy są takie leksemy, jak: *berdo*, *bodiak*, *bołtać*, *brechać*, *całuszka*, *chabor*, *chapun*, a także *człowieczek*, *hołoble*, *duha*, *hreczka* i *racuchy*, *koleśnik*, *korowaj*, *koromysło* i inne. Zgromadzony materiał będący przedmiotem opisu zamieszczony został także w *Indeksie* (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 310 – 357).

Monografia jest zbiorem prac zarówno złożonych po raz pierwszy do druku, jak i tekstów już publikowanych w różnych czasopismach bądź monografiach. Zarówno ten pierwszy, jak i drugi zbiór stanowi wartość dokumentacyjną i interpretacyjną. Włączenie przez Autorów do omawianej monografii części już wcześniej publikowanych tekstów ma swoje uzasadnienie merytoryczne. Przyjęta w pierwotnie ogłoszonym tekście (wraz z przytoczoną dokładną bibliografią) hipoteza „czy mamy do czynienia z wpływem wschodniosłowiańskim, czy z zachowanym rodzimym reliktem” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s.10), została wcześniej w części artykułów uprawdopodobniona na podstawie określonych dostępnych w owym czasie danych źródłowych oraz istniejącej literatury przedmiotu.

Za słuszną i logiczną uznaję taką postawę badawczą Autorów, którzy po pewnym czasie, dysponując nowymi źródłami podejmują się weryfikacji wcześniej ustalonych wniosków. Czytamy we Wstępie bowiem „W miarę pojawiania się różnych opracowań, odnajdowania nowych poświadczeń, nasze opracowania uzupełnialiśmy i zmienialiśmy” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s.9).

Zgromadzone w książce *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* teksty dotyczące poszczególnych leksemów mają dać – w świetle dotychczasowych źródeł i literatury przedmiotu – odpowiedź na pytanie: czy mamy

do czynienia z wpływem wschodniosłowiańskim, czy z zachowanym rodzimym reliktem” (Tamże). Z drugiej strony Autorzy zdają sobie sprawę, że na tak jednoznacznie postawione pytanie, nie do wszystkich analizowanych tutaj leksemów taką odpowiedź można dać. Książka przedstawia „około 30 wyrazów wraz z licznymi od nich derywatami znajdującymi się w zasobie polszczyzny regionalnej na wschodzie kraju[...]” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 30).

Wartość omawianej publikacji postrzegam w jej metodologii wyrażającej się w stosowaniu odmiennego instrumentarium przy badaniu gwar znajdujących się w centrum etnicznym oraz przy opisie gwar peryferyjnych. Już Kazimierz Nitsch wskazywał na częstą odmienność przebiegu granic administracyjnych, państwowych w stosunku do granic etnicznych. Świadomości tej nie towarzyszyła jednak praktyka dialektologiczna wynikająca nierzadko z określonej postawy pozanaukowej.

W odniesieniu do obszarów usytuowanych na pograniczach etnicznych oddzielonych granicą państwową zazwyczaj opisywano tylko gwary należące do języka ogólnonarodowego danego państwa. Wychodząc z takich przesłanek, nie opisywano więc dwóch gwar przynależnych dwóm różnym etnosom, np. na wschodzie Lubelszczyzny nie skupiano takiej samej uwagi na gwarach polskich i ukraińskich, lecz koncentrowano się wyłącznie na opisie gwar polskich, zaś opis gwar ukraińskich zastępowano eufemistycznym określeniem „wpływy ukraińskie”. Autorzy recenzowanego zbioru dostrzegają, że dotychczasowy opis dialektologiczny prowadzony przy tak jednostronnym założeniu metodologicznym jest nieobiektywny. Stąd uznają konieczność opisu dialektologicznego z uwzględnieniem materiałów bilingwialnych.

Wartość recenzowanego tomu zasadza się na przyjęciu tezy o istnieniu na obszarach pogranicznych gwar dwujęzycznych i na konsekwentnym stosowaniu tej zasady przy opisie poszczególnych leksemów, także tych, które już doczekały się opisu językoznawczego, np. hasło racuchy (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 97). Autorzy, wychodząc od stanu opisu w *Ogólnosłowiańskim atlasie językowym* (OLA), stwierdzają, że nie da się utrzymać pewnych dotychczasowych interpretacji określonych leksemów, m.in. ze względu na „pominięcie [a może przyjęte a priori założenie? – przyp. F.Cz.] występujących tu [w OLA] punktów dwujęzycznych. Dotyczy to także wschodniego pogranicza Polski z gwarami białoruskimi i ukraińskimi” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 5). Tak przedstawione założenie metodologiczne dla opisu leksyki występującej na pograniczach słowiańskich uważam za podstawę obiektywnego opisu językowego. Opisu, którego, poza nielicznymi wyjątkami, brakowało w dialektologii słowiańskiej.

Słusznie Autorzy recenzowanego zbioru wskazują na stosowane dotychczas nieobiektywne sposoby opisu zjawisk leksykalnych. Przywołajmy nieco dłuższy cytat, by odsłonić „stosowany mechanizm opisu zjawisk na pograniczach językowych”.

Krytycznie oceniają takie postawy badawcze, jakie stosowano w *Ogólnosłowiańskim atlasie językowym* (OLA) „Szczególnie dziwne rozstrzygnięcie zastosowano w X tomie leksykalnym [OLA] [...] Zwyczaje ludowe: z Choroszczyńki [powiat Biała Podlaska] najpierw podano niemal wyłącznie polskie, a potem niemal

wyłącznie ukraińskie. W komentarzach określone są one często jako zapożyczone z białoruskiego, ukraińskiego lub z języków wschodniosłowiańskich. Należy to uznać za bezzasadne. W Choroszczyńce są to formy miejscowe, ukraińskie, historycznie rzecz biorąc, na tym terenie najpewniej pierwotne, wtórnie zastąpione przez zapożyczone formy polskie, a może współwystępujące od dawna” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 13). Wiadomo, że chłopska wieś ukraińska jest raczej stara, natomiast polski folwark został zasiedlony przez drobną szlachtę z pobliskiej Tuczej dopiero na początku XX wieku (por. Dłużyńska 1991).

W związku z przywołaną tutaj krytyczną opinią dotyczącą dotychczasowych sposobów opisu leksyki na pograniczach Autorzy zgłaszają, słuszny i konieczny moim zdaniem, postulat, mianowicie: „W tej sytuacji [opisanej wyżej – przyp. F. Cz.] uważamy, że należy opublikować możliwie szybko pełne zestawienie mapowanych materiałów dla wszystkich tomów OLA. Jest jeszcze nawet możliwość, by w niektórych tomach wprowadzić paralelne materiały z Choroszczyńki” (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 13).

Omawiana książka zawiera pełną dokumentację dwujęzycznego materiału leksykalnego na ponad 2600 pytań kwestionariusza OLA ((Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 23–50), por. np. ‘bławat’ – pol. *chaber* : ukr. *wasilok* (s. 31), ‘żona syna’ – pol. *synowa* : ukr. *newistka* (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 43).

Praca, ze względu na takie założenie, stanowi *novum* metodologiczne w opisie leksyki pogranicza. Poglądu tego nie zmienia fakt, że część artykułów była już publikowana, ponieważ wszystkie tutaj omówione leksemy są opisywane z perspektywy dwujęzycznego oglądu ich funkcjonowania, a więc te wcześniej opublikowane podlegają także metodologicznej „rewizji naukowej”.

Źródła. Analiza poszczególnych leksemów typowych dla pogranicza polsko-białorusko-ukraińskiego, takich, jak: *berdo* ‘płoch, część warsztatu tkackiego do przybijania wątku’ (Rembiszewska, Siatkowski 2018, s. 60–64 i dalej z tejże pracy), *bodziak* ‘oset, *Carduus L.*, też *Cirsium* (s. 65–69), *bottać* ‘mącić, mieszać’ (s. 70–75), *brechać* ‘o psie: brzechać, szczekać’ (s. 76–83), *cełuszka* ‘kromka chleba odkrojona z początku lub z końca bochenka’ (s. 87–88), *hołoble* ‘dyszelki w jednokonnym zaprzęgu’ (s. 107–117), *hreczka* ‘gryka’ (s. 123–125), *racuchy* ‘placki z ciasta drożdżowego lub tartych kartofli’ (s. 127–130)... prowadzona jest w kierunku odpowiedzi na pytanie, które z wyrazów można uznać za relikty, które zaś za zapożyczenia. Analiza prowadzona jest na bogatym materiale dialektologicznym. Uwzględnia się tutaj zarówno słowniki, atlasy ogólne i regionalne opublikowane po II wojnie światowej, jak i materiały etnograficzne. Baza materiałowa jest imponująca, tak w zakresie danych z dialektologii polskiej, jak i białoruskiej oraz ukraińskiej, a także szerzej dialektologii słowiańskiej (innych języków niż podane wyżej). Prowadzone nad poszczególnymi leksemami badania oparte są na wszechstronnie ujętej dokumentacji źródłowej, wraz z jej krytyczną oceną (por. np. uwagi dotyczące dokumentacji gwary wsi Choroszczyńka na Podlasiu i sposobu jej wykorzystania w OLA).

Zastosowana przez Autorów metoda geografii językowej, z wyodrębnieniem centrum i peryferii, jest konsekwentnie stosowana. Zasięgi poszczególnych

leksemów ukazywane są na szerokim tle słowiańskim (z uwzględnieniem także kontaktów pozasłowiańskich).

Zasięgi (zarówno zwarte, jak enklawy) występowania omawianych leksemów mają ważną wartość dowodową w uzasadnieniu przyjętej na wstępie pracy tezy o wschodniosłowiańskim pochodzeniu wyrazów. Metoda ta stosowana jest konsekwentnie w całej recenzowanej pracy.

Równolegle Autorzy posługują się metodą gramatyki porównawczej, uwzględniając i przywołując bogaty materiał ze słowiańskich słowników etymologicznych i zajmując określone stanowisko interpretacyjne.

Zaletą monografii jest ostrożność w formułowaniu ostatecznych wniosków, por. uwagi podane przy interpretacji leksemu *wyszki*: „*Wyszki* [...] ‘zrobiony z drągów lub desek strych w stodole lub nad chlewem do przechowywania siana lub słomy’ występują w dialektach białoruskich, ukraińskich i polskich. Obecny zasięg ze zwartymi kompleksami tylko we wschodniej Polsce wydaje się wskazywać na pożyczkę białoruską i ukraińską w dialektach polskich, jednakże sporadyczne poświadczenie tej nazwy i jej derywatów dalej na zachód aż po Wielkopolskę, przemawiają za tym, że są to relikty dawnej szerszego jej zasięgu w dialektach polskich. Najpewniej mamy tu do czynienia z dawnym nawiązaniem, ze wspólną innowacją białorusko-ukraińsko-polsko-słowacką, która później została wyparta przez nowsze konstrukcje, mające często nazwy pochodzenia niemieckiego” (Rembiszewska, Siatkowski, 2019, s. 232).

Omawiane studium leksykalne ma wartość naukową, poznawczą. Jest to nowa propozycja metodologiczna opisu słownictwa na pograniczach językowych i etnicznych. Praca Doroty K. Rembiszewskiej i Janusza Siatkowskiego pt. *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* może służyć – szczególnie dla lingwistów młodszego pokolenia – jako swoiste *vademecum* wiedzy z językoznawstwa diachronicznego. Książka zainteresuje zarówno językoznawców, szczególnie dialektologów i historyków języka, jak i regionalistów, a także badaczy kultury ludowej pogranicza polsko-białorusko-ukraińskiego.

Monografię autorstwa Doroty K. Rembiszewskiej i Janusza Siatkowskiego, *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* oceniam jako pracę ważną w dialektologii słowiańskiej. O ile wcześniej badania nad gwarami obejmowały głównie centra języków ogólnonarodowych, to już od lat 70. XX w. dialektolodzy koncentrują się wyraźnie na problemach metodologicznych dotyczących opisu gwar usytuowanych na pograniczach etnicznych (por. Dejna, 1997, przedruk w: Dejna 2009). Badanie gwar znajdujących się na pograniczach słowiańskich wymaga zastosowania metod językoznawstwa diachronicznego i wiedzy historycznej (por. Walczak, 2010). Dialektolog badający gwary peryferyjne musi – jak pisał Karol Dejna w artykule *Z metodologii badań gwar peryferyjnych i wyspowych* – „opierać się na konkretnych zjawiskach językowych, a nie na poczuciu przynależności narodowościowej, kulturalnej, państwowej itp. ludzi mówiących danym narzeczem (Dejna 2009, s.493).

Wnioski. Przedstawione w artykule propozycje metodologiczne opisu gwar znajdujących się na pograniczach etnicznych i językowych wynikają z doświadczeń

dialektologów pracujących nad *Ogólnosłowiańskim atlasem językowym* (OLA). Sformułowane przez Dorotę Rembiszewską i Janusza Siatkowskiego wnioski zawarte w książce *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe* są następujące: 1. Granice etniczne, kulturowe i językowe układają się inaczej niż granice administracyjne i państwowe; 2. Badanie gwar znajdujących się w obrębie centrum etnicznego i badanie gwar położonych na peryferiach etnicznych należy prowadzić wedle odmiennej metodologii; 3. Gwary występujące na pograniczach etnicznych przynależą często do dwóch języków ogólnych, np. na wschodzie Polski (w jej części wschodniej, tj. na Białostocczyźnie) do języków polskiego i białoruskiego, zaś w części południowo-wschodniej (południowe Podlasie i Chełmszczyzna) – polskiego i ukraińskiego (por. , por. Kuraszkiewicz 1989, Czyżewski 1986, Czyżewski, 1993, Kość 1999); 4. Badania gwar przynależnych do dwóch języków należy opisywać równolegle także i wtedy, gdy jedna z nich znajduje się poza granicą państwową. Oznacza to, że po stronie polskiej trzeba opisywać gwary polskie i gwary białoruskie oraz ukraińskie (por. AGWB 1980– 2009), podobnie jak na obszarze Białorusi gwary białoruskie i polskie (por. Werenicz 2009); 5. Postulat badania gwar dwujęzycznych w skali ogólnosłowiańskiej pozwoli – jak uważają dialektolodzy – odpowiedzieć na pytanie: które zjawiska językowe są rezultatem interferencji, które zaś są archaizmami.

Literatura

Skróty

AGWB, 1980– 2009, t. 1–10, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*:

AGWB, 1980, t. 1, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, red. S. Glinka, A. Obrębska-Jabłońska, J. Siatkowski, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: S. Glinka (kierownik Zespołu), B. Janiak, M. Kondratiuk, C. Oszer-Podgórska, J. Wiśniewski, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 1989, t. 2, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, red. S. Glinka, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: S. Glinka (kierownik Zespołu), M. Czurak, B. Janiak, M. Kondratiuk, C. Oszer-Podgórska, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 1993, t. 3, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, red. S. Glinka, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: S. Glinka, M. Czurak, B. Janiak, M. Kondratiuk, C. Oszer-Podgórska, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 2012, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 4. *Słowotwórstwo*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: w składzie: M. Czurak, E. Golachowska, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), K. Pastusiak, D. K. Rembiszewska, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 1995, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 5. *Leksyka 1*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: w składzie: P. Cetra, M. Czurak, K. Karabowicz, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), D. Roszko, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 1996, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 6. *Leksyka 2*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: w składzie: P. Cetra, M. Czurak, K. Karabowicz, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), D. Roszko, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 1999, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 7. *Leksyka 3*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: w składzie: P. Cetra, M. Czurak, E. Golachowska, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), K. Pastusiak, D. Roszko, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 2002, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostocczyzny*, t. 8. *Leksyka 4.*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN: w składzie: M. Czurak, E. Golachowska, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), K. Pastusiak, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 2007, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 9, *Leksyka 5.*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Slawistyki PAN: w składzie: M. Czurak, E. Golachowska, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), K. Pastusiak, D.K. Rembiszewska, Ossolineum, Wrocław.

AGWB, 2009, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 10, *Leksyka 4.*, red. I. Maryniakowa, oprac. przez Zespół Instytutu Slawistyki PAN: w składzie: M. Czurak, I. Maryniakowa (kierownik Zespołu), K. Pastusiak, D. K. Rembiszewska, Ossolineum, Wrocław.

OLA1 (1988), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 1, *Животный мир*, ред. В. И. Аванесов, В. В. Иванов, Москва.

OLA2(2000), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 2, *Животноводство. Ogólnosłowiański atlas językowy. Seria leksykalno-słowotwórcza*, t. 2, *Hodowla zwierząt*, red. B. Falińska, J. Siatkowski, A. Kowalska, Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa.

OLA3(2000), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 3, *Растительный мир*, ред. А. А. Падлужны, А. Крывицки, Минск.

OLA 4 (2012), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 4, *Сельское хозяйство. Slovansky jazykovy atlas, Lexikálno-slovotvorná sérija*, zv. 4, *Polnohospodarstvo*, red. A. Ferenčíková, M. Chochol, H. Jenč, L' Králik, J. Siatkowski, Ž.Ž. Varbo, P. Žigo, Bratislava.

OLA 8 (2003), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 8, *Профессии и общественная жизнь. Ogólnosłowiański atlas językowy. Seria leksykalno-słowotwórcza*, t. 8, *Zawody i życie społeczne*, red. J. Basara, J. Siatkowski, A. Basara, Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa.

OLA 9 (2009), *Общеславянский лингвистический атлас, Серия лексико-словообразовательная*, т. 9, *Человек. Ogólnosłowiański atlas językowy, Seria leksykalno-słowotwórcza*, t. 9, *Człowiek*, red. J. Siatkowski, J. Waniakowa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Kraków.

CYTOWANA LITERATURA

1. Czyżewski F., 1986, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, Lublin.
2. Czyżewski F., 1993, *Peryferia językowe a gwary przejściowe (na przykładzie ukraińskich gwar Pobuża przedstawionych w AUM)*, [w:] *Gwary mieszane i przejściowe na terenach słowiańskich*, pod red. S. Warchoła, *Rozprawy Slawistyczne [UMCS] 6*: Lublin 1993, s. 37–54.
3. Dejna K., 1979, *Z metodologii badań gwar peryferyjnych i wyspowych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 25, s. 35–40, [przedruku w:] K. Dejna, 2009, *Wybór pism polonistycznych i slawistycznych*, red. S. Gala, Łódź, s. 493–498.
4. Dłużyńska M., 1991, *Język a świadomość odrębności grupowej na przykładzie wybranych wsi drobnoszlacheckich i chłopskich okolic Kodnia*. „Język a Kultura” t.1, 1991.
5. Kość J., 1999, *Polszczyzna południowokresowa na polsko-ukraińskim pograniczu językowym*, Lublin.
6. Kuraszkiewicz W., 1989, *Uwagi o gwarze polskiej na Podlasiu 50 lat temu*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Slawistyka”, nr 6, Gdańsk, s. 171–176.
7. Rembiszewska D. K., Siatkowski J., 2018, *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie. Studia wyrazowe*, Warszawa.
8. Walczak B., 2010, *Języki na pograniczu Wschód–Zachód w Rzeczypospolitej Obojga Narodów*, [w:] *Językowe i kulturowe dziedzictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Księga jubileuszowa na 1000-lecie Litwy*, red. J. Mędelska, Z. Sawaniewska-Mochowa, Bydgoszcz, s. 109–115.
9. Werenicz W., 2009, *Paleski archiw. Linhwistycznija, etnahraficznija i histarycznaja materyjały*, Minsk.